

Foreign Language Training in the Higher Education of Ukraine: State, Problems and Prospects

Іншомовна підготовка у вищій освіті України: стан, проблеми та перспективи

Nataliia Serdiuk

Ph.D. in Pedagogy
Associate Professor

Наталія Сердюк

кандидат педагогічних наук
доцент

E-mail: serdiuk-n@ukr.net
orcid: 0000-0002-9865-6977

*Pereiaslav-Khmelnytskyi
Hryhorii Skovoroda State
Pedagogical University*

✉ 30, Sukhomlynskyi Str.,
Pereiaslav-Khmelnytskyi,
Kyiv Reg., Ukraine, 08401

*ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний
університет
імені Григорія Сковороди»*

✉ вул. Сухомлинського, 30,
м. Переяслав-Хмельницький,
Київська обл., Україна, 08401

Original manuscript received: September 02, 2019

Revised manuscript accepted: October 17, 2019

ABSTRACT

The article deals with the foreign language training at higher education in Ukraine. It is stated that foreign language training should meet the requirements of the time, be oriented to expanding the range of professional roles and functions, the prospect of international cooperation, to provide opportunities for mobility of teachers and students within the global educational space. The author has made an attempt to identify the state, problems and prospects of the foreign language training at Ukrainian higher education institutions. Basing onto the testing results of the world's largest ranking of countries/regions by adult English skills, so called EF EPI (the EF English Proficiency Index), it is determined that in the last six years (2013-2018) Ukraine has had the low level of English three times and a moderate one also three times (2018 incl.). This fact indicates that the level of foreign language training at Ukrainian higher education institutions does not correspond to the today's needs and realities. The author has tried to identify the problems of the future specialists' foreign language training at higher education institutions of Ukraine such as: different basic foreign language

levels, the insufficient amount of foreign language learning hours limited by plans and programs, the insufficient orientation of foreign language training on the implementation of the dialogue of cultures and formation of intercultural foreign language communicative competence, the need of a professionally oriented direction, the lack of constant motivation to learn a foreign language, the lack of a linguistic self-education culture formation, the lack of a unified methodological platform for continuous foreign language training and standardized regulatory support, the obsolescence of material and technical base of institutions. In the author's opinion, the solution of the identified problems on the future specialists' foreign language training at Ukrainian higher education institutions will not only increase the foreign languages level, but also facilitate the faster and more efficient entry of Ukraine into the wide European educational space. The author of the article has also tried to identify the prospects of future specialists' foreign language training at higher education institutions of Ukraine.

Key words: *foreign language training, foreign language, higher educational institution, world ranking, problem, perspective, tendency, modern trend, innovation.*

Вступ

Входження України у широкий європейський освітній простір вимагає від майбутніх фахівців усіх спеціальностей високого рівня володіння іноземними мовами, що дало б можливість утвердити їх мобільність і конкурентоспроможність на міжнародному ринку праці, підсилити їх професійну компетентність, а від закладів освіти – відповідної ефективної іншомовної підготовки кожному здобувачу певного освітнього рівня. На жаль, рівень володіння українцями іноземними мовами не відповідає потребам і вимогам сьогодення, що стовідсотково підсилює актуальність дослідження проблеми іншомовної підготовки майбутніх фахівців України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що різні аспекти цієї проблеми були предметом багатьох наукових розвідок, зокрема: питання підвищення ефективності іншомовної підготовки у вищій школі (О. Бернацька, Г. Гринюк, Л. Личко, О. Хоменко та ін.), формування іншомовної компетенції (О. Бігич, І. Задорожна, Т. Колодько, Л. Нагірний, Ю. Семенчук та ін.), використання новітніх інформаційних засобів у навчанні (В. Безпалько, М. Кларін, І. Підласий, Д. Стетченко, О. Шиян та ін.) тощо.

Аналіз наукових джерел свідчить, що дослідження питання удосконалення іншомовної підготовки випускників закладів вищої освіти України залишається одним із найбільш своєчасних і актуальних, вирішення якого вимагає постійного аналізу стану та якості іншомовної підготовки у вищій освіті, виявлення її проблем і пошук шляхів їх вирішення тощо.

Мета статті - проаналізувати стан іншомовної підготовки у вищій освіті України та окреслити її перспективи.

Матеріал і методи досліджень

Методи дослідження: *теоретичні* (аналіз та узагальнення наукової літератури), *емпіричні* (спостереження, порівняння), *елементи математичної статистики*.

Результати та їх обговорення

Одним із показників ефективного розвитку будь-якої держави є високий рівень освіти її громадян, чого, на жаль, поки що не можна сказати про нашу країну. На сьогодні Україна перебуває в складній ситуації, коли на її території відбувається російсько-українська війна, яка є одним із найбільш гальмівних чинників реформування усіх галузей нашої держави, зокрема освітньої, а вимоги часу вимагають від навчальних закладів, у тому числі вищих, величезного прориву та якісних змін. В особливо не простих умовах опинилися провінційні заклади вищої освіти, оскільки вони змушені конкурувати з провідними університетами, шукати й використовувати різноманітні шляхи зацікавлення кожного абітурієнта, впроваджуючи у свою діяльність передові результати наукових досліджень, освітні інновації, оновлені методики та новітні технології тощо, тим самим удосконалюючи підготовку сучасного фахівця та долучаючись до модернізації вищої освіти взагалі. Попри великий ряд інновацій, введених у нашу освіту, вона ще не наблизилася повністю до європейських і світових стандартів.

На сьогодні реформування системи української вищої освіти передбачає також поєднання передового вітчизняного й зарубіжного досвіду та традицій, пошуку шляхів удосконалення іншомовної підготовки майбутніх випускників закладів вищої освіти України, оскільки у сучасних умовах без володіння іноземними мовами реалізувати власну соціальну та професійну мобільність не можливо. Тому в нашій країні на рівні державних документів (Закон України «Про освіту», «Про вищу освіту» 2014 р., «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» та ін.) мовна освіта визнана одним із головних складників вищої освіти, останні три роки були проголошені в Україні роками іноземних мов: 2016 р. – рік англійської мови, 2017 р. – рік німецької, 2018 р. – рік французької (2019 рік – рік української мови в Україні). Проте, як свідчать теорія та практика, рівень володіння іноземною мовою не відповідає вимогам сьогодення.

Так, наприклад, аналіз даних найбільшого у світі рейтингу країн за рівнем володіння англійською мовою EF EPI (European Framework English Proficiency Index), який групує країни за п'ятьма рівнями від дуже високого до дуже низького, засвідчив, що за період шести останніх років (2013-2018 р.р.) Україна тричі мала низький рівень володіння англійською мовою (2014 р., 2016 р., 2017 р.) та тричі – середній рівень (2013 р.,

2015 р., 2018 р.) (European Framework English Proficiency Index, 2003). Варто також зазначити, що рівні володіння мовою за EF EPI визначаються згідно з певним розподілом умінь, якими повинні володіти учасники тестування, що проводиться тільки для не носіїв мови на території їх проживання, тобто виключно для громадян тих країн, для яких англійська мова не є рідною. Слід врахувати те, що визначається середнє арифметичне усіх індивідуальних результатів тестування у кожній категорії рейтингу, тобто усереднюючи високі та низькі дані.

Наведемо перелік умінь, якими має володіти учасник будь-якої країни, щоб потрапити у певну категорію рейтингу EF EPI із поданих нижче п'яти:

1) дуже високий (very high) – використовувати відповідну мову та мовні нюанси у різних ситуаціях соціальної взаємодії; вільно читати тексти просунутого рівня; укладати договори із носіями англійської мови;

2) високий (high) – робити та представляти презентації на роботі; розуміти мову в телевізійних програмах; читати газети;

3) середній/помірний (moderate) – участь у зустрічах, перемовинах у межах своєї галузі; розуміти тексти пісень; писати професійні електронні листи на знайомі теми;

4) низький (low) – орієнтуватися в англomовних країнах як турист; підтримувати бесіди з колегами та розуміти прості електронні листи від них;

5) дуже низький (very low) – стисло розповідати про себе; розуміти прості знаки, символи; здатність дати прості вказівки іноземному туристу.

Зазначимо, що під уміннями, наведеними вище, розуміємо й також певні показники рівнів визначення індексу EF EPI. Повертаючись до зрізу даних всесвітньовідомого рейтингу EF EPI, визначаємо, що Україна:

- у 2013 р. посіла 27 місце із 60 країн світу (після Японії та перед В'єтнамом), маючи середній рівень володіння англійською мовою з індексом EF EPI 53,09;
- у 2014 р. – 44 місце із 63 країн (після Коста-Ріки та перед Йорданією), – низький рівень з індексом EF EPI 48,50;
- у 2015 р. – 34 місце із 70 країн (після Гонконгу та перед Перу), – середній рівень з індексом EF EPI 52,61;
- у 2016 р. – 41 місце із 72 країн (після Бразилії та перед Чілі) та 23 місце із 26 європейських країн, – низький рівень з індексом EF EPI 50,62;
- у 2017 р. – 47 місце з 80 країн (після Бангладешу та перед Кубою) та 25 місце із 27 європейських країн, – низький рівень з індексом EF EPI 50,91;
- у 2018 р. – 43 місце з 88 країн (після Росії та перед Макао (Китай)) та 28 місце із 32 європейських країн, – середній рівень з індексом EF EPI 52,86 при середньому 56,64 по всій Європі (European Framework English Proficiency Index, 2003).

Цікавим є те, що піднімання та спускання нашої країни у рейтингу EF EPI за 6 останніх років здійснюється з певною періодичністю. Дивним є те, що, наприклад, всі проведені заходи та події 2016 року (рік англійської мови в Україні) мали б підвищити рівень англійської мови українців у 2017 року, однак цього, згідно з так званим «індексом EF EPI», не відбулося, – рівень володіння англійською мовою в зазначені роки був низький.

Зауважимо, що, у минулому році за даними рейтингу Україна мала середній рівень володіння англійською мовою, піднявши індекс EF EPI з низького на 6 одиниць, – причину цього збільшення вбачаємо у динаміці зростання усвідомлення нацією важливості та користі членства у Євросоюзі, необхідності бути готовим до співпраці зі зовнішніми партнерами, розуміння особливого статусу іноземних мов для здійснення іншомовного спілкування.

Проте вважаємо середній рівень володіння українцями іноземною мовою недостатнім для вдалого входження країни в Європейський освітній простір і закріплення позицій держави у міжнародній площині, для зростання її економіки та розвитку загалом. Враховуючи ту думку, що рівень володіння іноземною мовою є певним показником стану іншомовної підготовки у вищій освіті будь-якої держави, та з огляду на вище викладені статистичні дані, визначаємо, що стан іншомовної підготовки у вищій освіті України не відповідає потребам і реаліям сьогодення.

У зв'язку з тим, що члени Європейської комісії, Ради Європи та Європейського парламенту розглядають спілкування іноземними мовами як одну з восьми ключових професійних компетентностей, які формуються у процесі навчання, вважаємо, що серед усіх компонентів вищої освіти варто надавати особливого наголосу саме іншомовній підготовці майбутніх фахівців (усіх галузей і спеціальностей). Іншомовна професійна підготовка повинна відповідати вимогам часу, бути зорієнтованою на розширення кола професійних ролей і функцій, перспективу міжнародної співпраці, забезпечувати можливість мобільності викладачів і студентів у межах світового освітнього простору. Її мета – підвищення рівня володіння іноземними мовами та сформованість іншомовної соціокультурної компетенції студентів у процесі їх фахової підготовки у закладі вищої освіти.

На нашу думку, на сьогодні основними проблемами іншомовної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти є: різний базовий рівень іншомовної підготовки до вступу у ЗВО; недостатня кількість годин на вивчення іноземної мови, що обмежується планами та програмами; недостатня спрямованість навчання іноземній мові на реалізацію діалогу культур і формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності; необхідність професійно-орієнтованого спрямування; відсутність постійної мотивації до вивчення іноземної

мови; відсутність формування культури лінгвосомоосвіти; відсутність єдиної методологічної платформи для безперервної іншомовної підготовки та уніфікованого нормативного її забезпечення; застарілість матеріально-технічної бази ЗВО.

На наше переконання, метою сучасної іншомовної підготовки майбутнього фахівця має бути безперервне оволодіння студентом міжкультурною іншомовною комунікативною компетентністю, яка уможливить його вільне орієнтування та свідому взаємодію у іншомовному середовищі, використання знань і вмінь щодо вирішення певного комунікативного завдання у конкретній ситуації побутового, професійного чи соціально-культурного характеру, яка також передбачає сформованість культури самоосвіти і самомотивації студента та реалізується у навчанні іноземної мови у закладі вищої освіти через поєднання ефективних традиційних і провідних інноваційних методик, технологій і засобів.

Як зазначено в рекомендаціях Комітету Ради Європи з питань освіти, випускник закладу вищої освіти має володіти вміннями швидко й вільно висловлюватися без помітних ускладнень, пов'язаних із пошуком засобів вираження у процесі досягнення ними соціальних, академічних і професійних цілей (Common European Framework of Reference For Languages, 2001: 24). Аналіз нормативної бази засвідчив, що згідно з вимогами чинних програм з іноземних мов для немовних закладів вищої освіти, студенти повинні володіти англійською мовою на рівні, що забезпечить їм можливість спілкуватися нею, отримувати та передавати інформацію зі свого фаху. Тобто, майбутні випускники повинні оволодіти комунікативною компетенцією, необхідною для іншомовного спілкування у професійній сфері (Аникина, 2003: 5). Мова ведеться про володіння українцями іноземними мовами переважно на вище середньому та високому рівнях.

Звідси, відповідно до рівнів володіння англійською мовою українцями, під час іншомовної підготовки у ЗВО варто приділити особливу увагу таким умінням майбутніх фахівців, що є показниками середнього та високого рівнів EF EPI, як: вільно використовувати відповідну мову та мовні нюанси у різних соціальних ситуаціях, в межах своєї галузі укладати договори із носіями мови, брати участь у зустрічах/перемовинах, робити презентації, з легкістю читати тексти рівня Advanced і газети, розуміти тексти пісень і мову телевізійних програм, писати професійні електронні листи на знайомі теми.

Дослідження специфіки сучасної іншомовної підготовки у ЗВО України дало змогу визначити п'ять найосновніших тенденцій: акцент на комунікативності, студентоцентрованість, наголос на інтерактивності, розвиток креативності, умотивованості та самостійності студентів, використання сучасних технічних засобів (особливо гаджетів) (Serdiuk, 2017: 110).

Специфіка іншомовної підготовки студентів у ЗВО України характеризується необхідністю відповідати вимогам Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти та дотримуватися основних сучасних дидактичних і методичних принципів навчання іноземних мов, таких як: інтеграції, мовленнєво-мисленнєвої активності, контекстуалізації, інтернаціоналізму, варіативності та раннього професійного спрямування в навчанні іноземної мови, інтерактивності тощо.

Перспективними напрямками іншомовної підготовки сучасних фахівців у ЗВО України вбачаємо: оновлення методики шляхом впровадження інноваційних технологій і засобів, серед яких особливою популярністю набирають персональні гаджети та електронні додатки, у тому числі інтернет-сервіси тощо; перехід від репродуктивних методів навчання іноземної мови до рівноправного діалогічного спілкування, у тому числі міжкультурного; навчання культури лінгвосомоосвіти, самомотивації. Також, відповідно до невтішних результатів тестування українців рівня володіння англійською мовою (за індексом EF EPI), під час іншомовної підготовки у ЗВО варто приділити особливу увагу таким умінням майбутніх фахівців, що є показниками середнього та високого рівнів EF EPI, як: вільно використовувати відповідну мову та мовні нюанси у різних соціальних ситуаціях, укладати договори із носіями мови, брати участь у зустрічах/перемовинах в межах своєї галузі, робити презентації, з легкістю читати тексти рівня Advanced та газети, розуміти тексти пісень та мову телевізійних програм, писати професійні електронні листи на знайомі теми.

Висновки

Отже, стан іншомовної підготовки у закладах вищої освіти України не відповідає потребам і реаліям сьогодення, має низку проблем, вирішення яких не лише підвищить рівень володіння іноземними мовами, а й сприятиме швидшому та ефективнішому входженню України у широкий європейський освітній простір. Визначено перспективні напрями удосконалення іншомовної підготовки майбутніх фахівців закладів вищої освіти України.

У подальшому особливий інтерес викликає дослідження сучасних інноваційних методик навчання іноземними мовами закордоном.

Література

1. Аникина А. В. Англо-русский словарь по экономике и финансам. Санкт-Петербург: Экономическая школа, 1993. 578 с.
2. Common European Framework of Reference For Languages: Learning, Teaching, Assessment. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. 260 p.
3. European Framework English Proficiency Index. Режим доступу: <https://www.ef.se/epi/>

4. Serdiuk N. Modern trends in methods of foreign language training at the institutions of higher education in Ukraine. *Теоретична і дидактична філологія*: Збірник наукових праць. Вип. 26. Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я.М., 2017. С. 101–110.

References

- Anikina A. V. Anglo-russkyj slovar po ekonomike i finansam. Sankt-Peterburg: Ekonomicheskaya shkola, 1993. 578 s. [in Russian].
- Common European Framework of Reference For Languages: Learning, Teaching, Assessment. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. 260 p. [in English].
- European Framework English Proficiency Index. Режим доступу: <https://www.ef.se/eipi/> [in English].
- Serdiuk N. Modern trends in methods of foreign language training at the institutions of higher education in Ukraine. *Teoretychna i dydadktychna filologija*: Zb. nauk. pr. Vyp. 26. Pereiaslav-Khmelnytskyi: FOP Dombrovska Ya.M., 2017. S. 101–110 [in English].

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена ініомовній підготовці у вищій освіті України. Базуючись на результатах тестування найбільшого світового рейтингу вмінь англійської мови за країнами та регіонами EF EPI (European Framework English Proficiency Index), було визначено, що за період шести останніх років (2013-2018 р.р.) Україна тричі мала низький рівень володіння англійською мовою та тричі (у т.ч. у 2018 р.) – середній рівень, що свідчить про невідповідність стану ініомовної підготовки в українських закладах вищої освіти потребам і реаліям сьогодення. Автором також визначено проблеми та перспективи ініомовної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти України.

Ключові слова: ініомовна підготовка, іноземна мова, заклад вищої освіти, світовий рейтинг, перспектива, тенденція, сучасний тренд, інновація.

Сердюк Н. Иноязычная подготовка в высшем образовании Украины: состояние, проблемы и перспективы

Статья посвящена иноязычной подготовке в высшем образовании Украины. Основываясь на результатах тестирования крупнейшего мирового рейтинга за странами и регионами EF EPI (European Framework English Proficiency Index) по уровню владения английским языком, было определено, что за период последних шести лет (2013-2018 г.г.) Украина трижды имела низкий уровень владения английским языком и трижды (в том числе в 2018 г.) – средний уровень, что свидетельствует о несоответствии состояния иноязычной подготовки в украинских заведениях высшего образования сегодняшним потребностям и реалиям. Автором также определено проблемы и

перспективы иноязычной подготовки будущих специалистов в учреждениях высшего образования Украины.

Ключевые слова: *иноязычная подготовка, иностранный язык, учреждение высшего образования, мировой рейтинг, перспектива, тенденция, современный тренд, инновация.*